

NEOKLASICKÁ TEORIE (mikroekonomická)

- **mikroekonomický základ**, analýza chování jednotlivců a firem na trhu
- **zavedení mezního užitku**, marginalistická metoda ... přínos
- předpoklad: **maximalizace zisku**, **makroekonomické veličiny jsou dány**, nelze je změnit ... neutrální – zaměstnanost, HDP, maximální (plné) využití zdrojů i technologie jsou pevně dané a v podstatě v (tomto momentu) neměnné
- **tržní rovnováha** – poptávka a nabídka ... změna – tvorba nové rovnováhy (**ekvilibrium**), samoregulace trhu
- maximální zisk? – velikost zdrojů
- **nerozlišovala se struktura pracovních sil, bonita půdy, ...!**
- **intervence jsou nežádoucí**, mimo např. potlačování kartelů, poskytování informací
- **regionální problémy se nepředpokládají**, dlouhodobá nezaměstnanost? – nepřizpůsobení kapitálu či pracovních sil trhu
- nemožnost ovlivnění množství zboží na trhu (i jediným výrobcem)
- **málo prvků nejistoty, příliš mnoho veličin je předem známo**
- **Alfred Marshall (1842 – 1924)**, Adam Smith (1723 – 1790)
- **matematizace ekonomie**, „zvědečtění ekonomie“, objevování závislostí mezi ekonomickými veličinami
- **homogenita** jednotlivců, firem, ...
- návaznost: neoliberalní ekonomie, teorie her, růstové účetnictví, monetární ekonomie
- **problém: altruistické chování** – pozdější verze, připouštění i možnosti, že maximalizace zisku není jediným důvodem chování „hráčů“
- metodologie? **kvantitativní/statistické zpracování historických dat**
- **budování matematických modelů**
- **uzavřenost ekonomického systému**
- zjišťování: **opakované měření, co nejpřesnější měření** ⇒ **pozitivistická metoda**, předpokládá, že to co vidím, ... zjistím, to existuje ⇒ **predikce budoucího vývoje**
- nejpoužívanější myšlenkový postup: **indukce**
- **nedokonalá konkurence** a otázky produkce a ceny ⇒ **teorie monopolní soutěže**
 - **monopoly?** Dělení trhu buď **teritoriálně** či **odvětvově**, resp. kombinovaně
 - **teritoriální monopolizmus**: dopravu platí zákazník – **poptávka klesá** „ideálně? bod produkce - koncentricky“ **od místa trhu**
 - monopoly: předpokládají **úspory z rozsahu produkce**
 - oproti čistě neoklasické teorii přináší přemýšlení nad chováním konkurenta a jeho snahu o maximalizaci zisku a oslabení snah soupeřů – **více nejistoty**

Keynesiánská ekonomie (makroekonomická)

Původ Keynesiánské ekonomie pramení vlastně z **následků velké hospodářské krize** ve 30. letech 20. století, kdy se nepotvrdilo to, co hlásala neoklasická teorie, tedy že pokles produkce spolu s růstem nezaměstnanosti je jen dočasný problém, který se vyřeší samoregulační schopností ekonomiky.

Zjednodušeně se dá keynesiánský náhled na ekonomii vysvětlit **závislostí nezaměstnanosti na velikosti produkce**. Neboli za stálého počtu práce schopného obyvatelstva je zaměstnanost závislá na velikosti produkce, přičemž nezaměstnanost lze vyjádřit rozdílem mezi počtem pracovních příležitostí a počtem lidí, kteří hledají práci. Narozdíl od neoklasické teorie, která předpokládá se samoregulací ze strany volného trhu, se keynesiánství opírá o **intervence ze strany státu**, čímž chce dosáhnout jisté požadované regulace produkce a tím spojeného stupně zaměstnanosti. Při větší poptávce se počítá s okamžitým zareagováním a zvýšením produkce, avšak bez ovlivnění výše inflace. Keynes nabízí tři řešení pro regulaci poptávky ze strany státu, aby dosáhla požadované velikosti produkce a tím i zaměstnanosti:

- změna rozdělování důchodů (progresivním zdaněním, dědickou daní)
- snížení úrokové míry stimuluje investice
- zvýšení poptávky značnými státními investicemi do veřejného sektoru

Jako každá, má i tato teorie své nedostatky. Předně je jí stejnorodost makroekonomických veličin a předpokládaná stabilita mezi nimi. Dalšími nedostatky jsou předpoklad uzavřené ekonomiky a neuvažování změn počtu obyvatel ani technických inovací. Lze tím usuzovat, že Keynesova teorie je spíše návodem na „**běh na krátké tratě**“.

Stát, který se orientuje podle Keynesovy teorie se vyznačuje hlavně rozsáhlým rozpočtem (většinou se značným přerozdělováním), podporou starým průmyslovým odvětvím, vysokými dluhy a problémy s kontrolou výše inflace.

Avšak nutno podotknout, že Keynes se zasloužil o formulování tzv. **multiplikátoru**, čímž lze označit následné reakce ekonomiky na určitý impuls. Pojetí multiplikátoru se později stalo zásadním pojmem v regionální ekonomii.

Neomarxismus

odlišnost teorie:

Nejen změna ekonomického systému, ale také změna společenská. Společnost **musí zajistit** spravedlivé fungování výrobních vztahů. Jejím základem je ekonomická základna, vše ostatní (morální vzorce chování, náboženství atd.) tvoří společenskou nadstavbu, jejím účelem je pouze zajistit bezproblémové výrobní vztahy v ekonomické základně společnosti (= **materialismus**). Důraz je kladen na makroekonomii a analýzu historického vývoje ekonomiky. Společnost se skládá ze struktur - **tříd**.

vzestup neomarxismu:

70. léta – krize keynesiánství. Roste zadlužení a deficity veřejných financí, ale také nezaměstnanost. Dva směry odklonu od keynesiánství – k neoliberalním směrům a k neomarxismu.

členění:

- radikální – úplné odstranění kapitalismu
- umírněné – kontrola volného trhu, státní kontrola nad důležitými odvětvími (zestatňování), přerozdělování. Snaha odstranit sociální nespravedlnost.

zakladatel: K. Marx

rozšíření:

Především chudší státy, díky teorii nerovné výměny – bohaté státy žijí na úkor chudých. Např. Jižní Amerika.

základní myšlenka:

Nesoupeří mezi sebou jednotliví podnikatelé o trh a jednotliví pracující mezi sebou o trh práce, ale soupeří mezi sebou **třídy** (vlastníci výrobních prostředků a námezdně pracující). Příčinou periodických ekonomických krizí je **nespravedlivé rozdělení zisku** (nadhodnoty) mezi třídy. Třída pracujících je nucena prací vytvářet vyšší hodnoty, než by sama potřebovala pro přežití. Nadhodnota není vytvořena trhem, ale touto prací. Její tvorba je proto vykořisťováním této třídy. To je potřeba odstranit - revoluce.

Ekonomické krize kapitalismu jsou periodické. Po určité době způsobí neustálé **akumulování kapitálu** pokles hodnoty zboží a peněz a ekonomickou krizi. Klesne produkce a hodnota zboží se opět zvýší a opět se začíná vytvářet nadhodnota a akumuluje se kapitál.

přínos:

- studium regionálních ekonomických rozdílů (přínos pro regionální geografii)
- studium historického vývoje ekonomiky a ekonomických krizí
- ekonomika se vyvíjí, nemá pevná a historicky neměnná pravidla, nelze ji vyhodnotit statisticky (x pozitivismus)

slabiny:

- podcenění úlohy a schopnosti jednotlivce překonávat strukturální potíže
- nejasnost vytvoření a fungování „sociálně spravedlivé společnosti“ – náhrady za kapitalistické vztahy
- ekonomická provázanost světa – Ekonomika státu je pod vlivem celého světa. Problémy ekonomiky již nelze spravit v rámci státu či regionu, který by zřídil restriktivní opatření.
- strukturalistický determinismus – základem vývoje společnosti jsou struktury, zde třídy
 - dělení společnosti na třídy předem určuje povahu teorií
 - pevně daný vývoj společenských formací: otrokářství-feudalismus-kapitalismus-komunismus
 - předem daný předpoklad střetu tříd
 - předpoklad toho, že vlastníci výrobních prostředků spolu spolupracují coby třída na posílení svého vlivu a že vzájemný konkurenční boj je spíše podružný
 - slabost při vysvětlování odlišností oproti očekávanému stavu struktur a oproti zmíněným předpokladům

neomarxismus x marxismus:

Neomarxismus (a postmarxismus) reaguje na zmíněné problémy odklonem od myšlenky, že hlavní strukturální charakteristikou společnosti jsou výrobní vztahy. Jiné strukturální charakteristiky: rasa, pohlaví atd. Odklon od strukturalistického determinismu ke kritickému realismu – je složitější a umožňuje lépe vysvětlit odchylky.

teorie regionálního rozvoje založené na neomarxismu:

- teorie závislosti (Frank, dos Santos)
- teorie „nové mezinárodní dělby práce“ (Frobel)
- teorie nerovné směny (Emmanuel)
- „třetí úroveň“ teorie krize (Harvey)

- teorie houpačky (Smith)
- teorie mezoekonomiky (Holland)

blíže viz

Blažek, Uhlíř, Teorie regionálního rozvoje, Karolinum, 2002

Nová konzervativní ekonomie

-podnět ke vzniku: krize v 70. letech 20. století, ukázala se omezenost možností vlády při stabilizaci ekonomiky, obnovuje se víra v samoregulační schopnosti trhu

-časové vymezení:

počátek. Již 50. léta, největší popularita – 70.-80. léta

-tento směr zahrnuje:

- Teorii racionálních očekávání
- Ekonomii strany nabídky (důraz na podporu těm, kteří vytvářejí bohatství)
- Buchanonovu teorii veřejné volby (týká se optimálního využití státních peněz ve veřejném sektoru)

-společné rysy těchto směrů:

- Monetarismus (J.Friedmann) – podpora nižších daní
- Kritika státních zásahů do ekonomiky
- Důraz na nabídku (rozdíl vůči keynesiánství – důraz hl. na poptávku)
- Zaměření na inflaci – (názor, že inflace poškozuje soc. slabé vrstvy závislé na fixních příjmech. Navíc neustálý pohyb cen vysílá špatné signály pro tržní ekonomiku- nemožnost odlišení změny relací cen.)

-hlavní rozdíly mezi novou konzervativní ekonomikou a keynesiánstvím (= 2 problémy řešené neokonzervativisty a neřešené keynesiány):

1.) Vládní regulace poptávky

- vytváří „nepředvídatelné klima“ v ekonomice

-v průběhu státních intervencí zaměřených na poptávku - rychlejší růst dovozu než vlastní produkce v dané zemi

2.) Důraz na mikroekonomii

-neokonzervativisté chápou některé makroekonomické veličiny jako výsledek chování mikroekonomických subjektů

další rozdíly:

- důraz na monetarismus u neokonzervativizmu

Autor monetarismus – J.Friedmann objevil vliv množství oběživa na výši cenové hladiny a rozlišil její krátkodobý a dlouhodobý efekt. Krátkodobý efekt: Více oběživa → větší HDP a zaměstnanost. Dlouhodobý efekt: růst cenové hladiny (inflace)- Zvýšená inflace je dána rychlejším růstem množství oběživa ve srovnání s produkcí zboží → snížení inflace je možné snížením množství peněz v oběhu. J.Friedmann rovněž kritizuje Philipsovu křivku (= vztah růstu mezd a nezaměstnanosti). Dle něj je pro každou ekonomiku přirozená určitá míra nezaměstnanosti, která nelze snížit ani vysokou inflací. Jediná možnost snížení nezaměstnanosti = odstranění bariér pro optimální fungování trhu.

-pojetí přímých daní

Keynes: Růst daní →růst výdajů obyvatel s nižšími příjmy a růst pracovního úsilí.
Neokonzervativizmus: růst daní destimulující vliv →růst šedé (nelegální) ekonomiky!
→**návrh na snížení daní!**

Princip: **Makroekonomické změny (snížení daní) podnítl změny na mikroekonomické úrovni! (Bezprostřední ztráty státu dané snížením daní budou po určité době vykompenzovány růstem daňového základu!)**

-uplatněno v 80.letech 20.století v GB a USA →dobré výsledky

-**Skepse ke schopnosti státu řídit ekonomiku!!!** - typický rys nové konzervativní ekonomie

-důležité je hl. vytvoření stabilního klimatu pro podnikatele, snaha o eliminaci vlivu státního sektoru.

Příklady uplatnění nové konzervativní ekonomie:

-GB – 80.léta 20.století

-zákl. postuláty: - snaha o větší soutěživost a produktivitu

-omezení podpory zastaralým odvětvím

-podpora zeštíhlení veřejného sektoru

-**cíl:**-odvrácení trendu směřujícímu ke kolektivismu

-předefinování role státních zásahů do ekonomiky

-omezení moci odborů

-uvolnění působení přirozených tržních sil

Teorie regionálního růstu

Neoklasické teorie regionálního růstu

Neoklasická teorie rozlišuje dvě hlavní složky regionálního růstu: krátkodobý růst, založený na přirozené tendenci k vyrovnávání rozdílů mezi regiony (zejména pohybem kapitálu a migrací) a dlouhodobý růst, závislý na populačním růstu a technickém pokroku.

Ohniskem zájmu neoklasických modelů růstu je proto analýza změn v relokaci zdrojů, kterými se ekonomický systém dostává do rovnovážného stavu. Neoklasičtí ekonomové se v původních, tzv. jednosektorových modelech například domnívali, že migrace obyvatel bude probíhat opačným směrem než pohyb kapitálu. Tyto procesy byly považovány za krátkodobé, z dlouhodobého hlediska se předpokládalo samovolné vyrovnání rozdílů (v příjmech, míře nezaměstnanosti apod.) mezi jednotlivými regiony. Neustálá tvorba dalších a dalších nerovností, jakožto jedna ze základních vlastností reality, byla tedy v neoklasických přístupech podceněna.

Za nejefektivnější alokaci zdrojů je podle tradičních neoklasických přístupů považováno **působení tržních sil**, proto by **státní zásahy měly být minimální**, protože nevedou k optimálnímu řešení. Později, pod tlakem velkých rozdílů mezi teorií a skutečným působením tržních sil, dospěli neoklasičtí ekonomové k závěru, že nedostatky v tržním mechanismu způsobuje nižší mobilita pracovníků než kapitálu. Vláda proto může napomoci nastolení rovnováhy například finanční podporou emigrantům z regionů s vysokou nezaměstnaností (*pull faktor*) nebo výrazným snížením mezd v těchto regionech (*push faktor*).

Přes množství zjevně nepravdivých a skutečnost silně zjednodušujících předpokladů neoklasické teorie (pokládání produkčních faktorů za homogenní, neexistence exportu a importu apod.) někteří autoři v 60. letech dokazovali, že základní idea neoklasické teorie (vyrovnávání rozdílů a samovolné dosahování rovnovážného stavu) je správná. Například **J.G. Williamson** (1965) analyzoval vývoj regionálních rozdílů v příjmech ve 24 zemích světa za období 30 let. Výsledky jeho práce ukázaly, že se rozdíly mezi regiony v období ekonomického rozvoje nejprve zvětšují, ale po dosažení určitého maxima se rozdíly uvnitř vyspělých zemí začnou snižovat. Tento jev Williamson vysvětloval přechodem ekonomiky ze stádia polarizovaného vývoje do etapy, kdy se ekonomický vývoj šíří po celé zemi. Nicméně vývoj v 70. a 80. letech, tyto závěry nepotvrdil. Z dlouhodobého pohledu probíhá vývoj meziregionálních rozdílů v nepravidelných cyklech, založených na selekci center růstu a následné difúzi růstu do ostatních oblastí (viz Hampl a kol. 1987).

Neoklasické modely jsou zajímavé spíše z hlediska dlouhodobého vývoje, naopak jako východisko pro krátkodobé intervence vlády nejsou vhodné.

Keynesiánské teorie regionálního růstu

- základem regionálního vývoje je existence tržní nerovnováhy a velikost poptávky po zboží vyráběném v regionu v ostatních oblastech

Keynesiánské modely regionálního růstu

1. v 30. letech nový prvek v regionálních modelech – rozlišování **zaměstnanosti v základním sektoru** (produkce zboží určeného na export) a **doplňkovém sektoru** (zabezpečuje chod odvětví základního sektoru)
2. **práce analyzující vliv dopravních nákladů jako lokalizačního faktoru** – předpoklad, že v oblastech s dobrou dostupností bude ekonomický růst nadprůměrný
3. 50. léta modely skupiny „*centre-periphery*“:
 - **Perroux – teorie růstových pólů** – základem úvaha o existenci hnacích odvětví, které díky rozsáhlým vazbám k dalším odvětvím ovlivňují celkový ekonomický vývoj – regionální aspekt teorie rozpracován až později v „teorii růstových center a os“
50. a 60. léta – teorie růstových center základem pro konkrétní opatření v rámci regionální politiky v několika zemích – hnacím odvětvím automobilový průmysl, ocelářství a chemie → jejich lokalizace do zaostalých oblastí – očekávané výsledky se zpravidla nedostavily – přecenění vlivu multiplikátoru – potřeba změnit celé sociální prostředí regionu, jinak se většina multiplikačních efektů přesune do vyspělejších regionů
 - **Myrdal – teorie kumulovaných příčít růstu** – jakmile některý region roste rychleji než ostatní, budou se tyto rozdíly stále zvětšovat – klíčovým důvodem dalšího růstu vyspělých regionů je rychlejší růst produktivity práce než mezd z důvodů malých rozdílů ve mzdách mezi regiony (N. Kaldora 1970)
podle Myrdala probíhá růst meziregionálních rozdílů ve 3 fázích znázornitelných Gaussovou křivkou (největší rozdíly v prostřední fázi) – ve 3. fázi konvergence díky lokalizaci firem do zaostalejších regionů (levné pracovní síly)
 - **Hirschman** – rozbor vývoje ekonomických vztahů mezi „vyspělým severem“ a „zaostalým jihem“ – dospěl k podobným závěrům jako Myrdal, ale místo

kumulativního mechanismu vidí příčinu nerovnoměrnosti vývoje regionů v přirozených příčinách umocňovaných procesem koncentrace a specializace

- **Friedman** – rozpracoval Myrdalovu a Hirschmanovu teorii a zavedl pojem centrum-periferie; Navrhl urychlení růstu v periferních oblastech vytvořením vhodného systému městských regionů majících četné lokalizační výhody.

Všechny tyto modely považují regionální růst za nerovnovážný proces a rozlišují význam různých odvětví pro ekonomický růst, zdůrazňují hlavně stranu poptávky. Od neoklasických modelů se liší hlavně předpokladem dlouhodobé nerovnoměrnosti ekonomického vývoje, která proto vyžaduje intervence vlády. Úplná eliminace nerovnoměrností není možná ani žádoucí, neboť právě ona je nezbytná pro další vývoj. Cílem intervencí státu proto má být zajištění plynulého procesu selekce.

4. meziregionální modely – dva typy:

- **tabulky vstup – výstup (I-O)** – analýzy vztahů mezi odvětvími uvnitř regionů a vztahů odvětví s dalšími regiony – umožňují předpovídat změnu v poptávce po produkci z určitého odvětví – autorem asi **Leontief** – velké nároky na množství vstupních dat a tím slabá prediktivní schopnost na delší období
 - **ekonometrické modely** – vzájemně se nesmírně liší jak co do obsahu, tak i své velikosti a podle účelu – většina je založena na množství vzájemně závislých rovnic, které popisují vztahy uvnitř regionů i vztahy k regionům ostatním – opět velké nároky na vstupní data
- tradiční keynesiánská makroekonomická stabilizační politika je představována progresivním zdaněním, odčerpáváním peněz z ekonomiky v době ekonomického boomu a stimulací poptávky v období recese
 - je zřejmé, že jen pomocí těchto nástrojů se nemohou výrazněji snížit regionální rozdíly
 - typický keynesiánský způsob řešení regionální nezaměstnanosti – relokace průmyslu a poskytování příplatků ke mzdám, aby se podnikatelům snížily náklady na pracovní síly
 - např. ve Velké Británii se politika relokace prováděla administrativním zákazem zvyšování produkce ve vyspělých regionech
 - v současnosti je již zřejmé, že pouhé přitáhnutí „mobilních“ firem do problémových regionů je chybné
 - v době ekonomické krize 70. let neobstály neoklasické ani keynesiánské teorie

Teorie cyklického vývoje

Všeobecnou nerovnoměrnost ekonomického vývoje můžeme sledovat nejen z hlediska prostoru, ale také z hlediska času.

Během minulého století se objevila celá řada prací snažících se o nalezení pravidelností v kolísání rychlosti ekonomického vývoje. Z hlediska délky cyklů (posuzováno vzhledem k délce trvání jedné generace) je můžeme rozdělit na:

- Makrooscilační – mezi cykly převládají rozdíly kvalitativní
- Mikrooscilační – mezi cykly převládají rozdíly kvantitativní

Mezi teorie *makrooscilačního* vývoje řadíme Rostowův model ekonomického růstu a Kondratieffovu teorii dlouhých vln ekonomického vývoje.

Rostowův model ekonomického růstu

W. Rostow se zabýval přechodem společnosti od převážně zemědělské na industriální. Vytvořil pětistupňový model ekonomického růstu, podle kterého je rychlost ekonomického vývoje definována pomocí logistické křivky.

- První fáze – jednoduchá zemědělská výroba, tradiční postupy, bez techniky
- Druhá fáze – změna postojů ve vztahu k ekonomickému růstu, růst investic do zemědělství a později i do těžby
- Třetí fáze – růst investic se rozšiřuje i do dalších odvětví ekonomiky
- Čtvrtá fáze = fáze konvergence – šíření růstu do všech odvětví
- Pátá fáze – nasycení poptávky, vysoká úroveň spotřeby

Po ukončení páté fáze Rostow předpokládal soustředění na řešení problémů životního prostředí, revitalizace měst, rozvoj vzdělání a kultury, ...

U tohoto modelu je velmi malá prediktivní funkce, je zde popsán pouze jeden cyklus založený na zkušenostech z Británie a USA.

Kondratieffova teorie dlouhých vln ekonomického vývoje

N. D. Kondratieff založil svoji teorii na empirickém hodnocení úrovně cen, úrokových sazeb, výše mezd a hodnocení relativního dostatku či nedostatku základních surovin. Pro každou vlnu (délka 50-60 let) je typický nárůst investic do progresivního odvětví, který je doprovázen poklesem cen základní suroviny, pak dochází ke změnám v zaměstnanosti, velikosti zisku, ... Po určité době se možnosti dalšího růstu založeného na příslušné technologii začnou postupně vyčerpávat a tempo růstu začne klesat a může dojít až ke stagnaci či krizi. Další vlna je iniciována objevem nové skupiny inovací.

Se změnami klíčových technologií, odvětví, dochází i ke změně lokalizačních faktorů a tedy i předpokladů jednotlivých regionů pro další vývoj. Regiony, které byly hnacími regiony v průběhu jedné vlny, v dalších vlnách své postavení často ztrácejí. Žádný region si proto nemůže udržet vedoucí pozici trvale. Konkrétní průběh dlouhých vln ekonomického vývoje ve V. Británii byl následující:

- První vlna – 1781-1841 – průmyslová revoluce, pára, ocelářství, textil
- Druhá vlna – 1842-1894 – rozvoj železnic a vytvoření světového obchodu
- Třetí vlna – 1894-1939 – hromadné využívání elektřiny, chemický průmysl
- Čtvrtá vlna – 1940-1995 (předpovězeno) – elektronika, kosmické technologie, dálnice
- Pátá vlna – vrchol kolem roku 2020

Mikrooscilace - různí autoři těchto teorií rozlišují různě dlouhé cykly (Kuznětzovy cykly – 20 let – založeno na nutnosti obměny infrastruktury; Juglarovy cykly – 8-10 let – založené na obchodních cyklech; Kitchinovy cykly – 3 roky – založené na obměně většiny zboží na trzích). Existence vln se projeví nejvýrazněji, když se různé cykly vzájemně zkombinují.

V historii bylo sice popsáno mnoho cyklů, ale nikdy nebyly skutečné příčiny těchto cyklů nalezeny. Proto nelze ani spolehlivě odpovědět na otázku, zda se jedná o náhodné změny, nebo je-li cyklický vývoj dán skutečnou podstatou reality. S cyklickým vývojem je však vždy třeba při analýzách regionálního vývoje počítat.

Mikroekonomické nástroje regionální politiky

Mobilita pracovních sil.

- Nedostatečná mobilita pracovních sil a malá flexibilita mezd – překážky optimálního fungování tržního mechanismu
- Nástroje pro zvýšení mobility pracovních sil (nejstarší nástroje reg. pol.): podpora dojíždějícím, jednorázová finanční pomoc při stěhování, pomoc při obstarání bytu, rekvalifikace, vyšší mzdy v cílovém regionu apod.
- Postupný přechod od konceptu „dělníci za práci“ k „práce za dělníky“ (zejména v býv. socialist. zemích)
- Meziobvětvové mobilitě pomáhají vzdělávací a rekvalifikační programy a poskytování informací o volných pracovních místech
- Další nástroj: mzdové příplatky pro pracovníky v problémových regionech (vedlo k ovlivňování konkurenceschopnosti firem → v pol. 70. let zrušeny)

Regionální opatření nabízená firmám.

- Poskytování finančních podnětů firmám v zaostávajících regionech – dotace, výhodné půjčky, daňové úlevy, výhodné odpisy
- Administrativní opatření – zákaz expanze v přetížených aglomeracích, zvláštní zdanění vstupů či produkce apod.
- Problém: posouzení, kterých odvětví se má admin. opatření týkat
přístupy: - odvětví, která vytváří nejvíce pracovních míst
- centra napomáhající rozvoji klíčových odvětví
- snaha o diversifikaci ekonomické základny
- Nevýhody: - malá průhlednost konstrukce nástrojů reg. pol. + zdlouhavé uplatňování

Současné přístupy k regionální politice

Hlavní kritika dosavadní regionální politiky se soustřeďuje do tří bodů:

1. regionální politika se příliš jednostranně zaměřuje na podporu průmyslu, i když jeho podíl na celkové zaměstnanosti i tvorbě HDP ve vyspělých zemích klesá.
2. regionální pomoc se příliš soustřeďuje na přitáhnutí podnikatelských aktivit z jiných oblastí, místo aby se snažila podnítit mobilizaci vnitřních zdrojů regionu.
3. prostředky na regionální politiku se vydávají i v těch případech, kdy by byl investiční záměr realizován i bez nich.

Podle Albrechtse a Swyngedouwa je klíčem k řešení regionálních problémů právě propojení relativně stálých lokálních podmínek s dynamikou globálních procesů. Klíčová slova pro příští regionální politiku jsou proto komplexnost, koordinace, spolupráce a koherence. Nové přístupy k regionální pomoci zaostávajícím regionům tedy zdůrazňují **podporu vznikajícím a malým firmám, šíření technických inovací, decentralizaci rozhodování o poskytnutí regionální pomoci, podporu lokální iniciativě a deregulační opatření.**

Podpora malým a středním firmám

Význam malých firem pro regionální rozvoj znovu vzrostl pro jejich schopnost vytvářet a měnit podnikatelské klima regionu a jako „škola“ pro budoucí generace velkých podnikatelů. Střední a malé firmy hrají důležitou roli také z hlediska jejich **vysoké flexibility a schopnosti**

inovací. Za hlavní způsob napomáhání rozvoji malých firem je považováno **usnadnění přístupu ke kapitálu pomocí výhodných půjček, případně záruk.**

Podpora šíření inovací

Podpora šíření inovací má **význam spíše v delším časovém období.** Za specifický nástroj regionální politiky je možno považovat také **zřizování „vědeckých parků“** s cílem o stimulování výzkumu a rychlou aplikaci jeho výsledků do praxe. Jedná se většinou o společnou iniciativu státních (místních) orgánů a soukromých firem opřenou o existenci univerzity nebo výzkumných ústavů.

Za největší přínos vědeckých parků považuje D. Masery (1992) **poskytování vysoce kvalifikovaných poradenství, experimentální ověřování nových technologií a zvýšení odbornosti zaměstnanců.** Jedním za zjištění bylo i nižší procento zániku firem, založených bývalými zaměstnanci nebo ve spolupráci s vědeckými parky. Problémové ale zůstává propojení nových a starých odvětví, resp. spolupráce s ostatními místními firmami.

Deregulační opatření

Zvláštním nástrojem regionální politiky je **zřízení podnikatelských zón.** Z teoretického hlediska je to poněkud paradoxní, protože zatímco regionální politika je obecně chápána jako intervence státu do ekonomiky, v podnikatelských zónách je naopak množství pravidel a nařízení vládou sníženo na minimum. Podnikatelské zóny vlastně představují experimentální ověření, jaký by byl ekonomický vývoj za výrazného omezení vládních zásahů. Jde o ideu P. Halla na vytvoření „malých Hong Kongů“

Zřízení podnikatelských zón naznačuje nový trend v regionální politice – snahu soustředit pozornost (a prostředky) na řešení nejhorších, teritoriálně poměrně omezených, problémů. V podstatě jde o posun z meziregionální úrovně na úroveň vnitroregionální.

Role regionálních orgánů v rámci regionální politiky a při podpoře regionálního rozvoje

Perspektivním směrem regionální politiky je určitá **decentralizace rozhodování o poskytování regionální pomoci** na orgány regionální (samo)správy a podpora lokální a regionální iniciativy. Decentralizace rozhodování o poskytnutí regionální pomoci umožňuje citlivěji reagovat na specifickou situaci příslušného regionu

Tradičním způsobem, jak se regionální orgány snaží napomoci ekonomickému vývoji v oblasti, je snaha o **přitáhnutí investic z vně regionu,** a tím zvýšit zaměstnanost i příjmy obyvatel regionu. Regionální orgány se „cizí“ firmy snaží přitáhnout **poskytováním informací o své oblasti a její propagací, dále případným finančním zvýhodněním, či usnadněním získáním pozemků.** Nevýhodou tohoto přístupu je malý počet firem hledající novou lokalitu pro rozšíření své produkce, „soutěživost“ mezi regiony může také být výhodnější pro firmu než pro obyvatele regionu, další eventualitou mohou být negativní důsledky podnikatelské aktivity na obyvatele sousedních regionů.

Regionální orgány se však mohou snažit o **podporu vlastních podnikatelů** a napomáhání vzniku dalších firem. Nejčastěji používanými nástroji jsou v tomto případě **poradenství, rekvalifikační programy a poskytování volných prostor podnikatelům.** V některých zemích mají na ekonomický vývoj regionů značný vliv i obchodní komory, případně společné podniky soukromého a veřejného sektoru. Na jisté úskalí při spoléhání na podporu vlastního potenciálu oblastí upozornili F.J. Bade a K.R. Kunzmann (1991). Tvrdí totiž, že politici, podnikatelé, odboráři apod., kteří jsou do značné míry závislí na prosperitě dominantního, ale stárnoucího odvětví, se mohou bát otřesení svých pozic a bránit pronikání jiných firem. Odlišný mechanismus, ale s podobnými výsledky je nazýván „Upas Tree efekt“. Tento efekt se může objevit v případě existence velmi dlouhého období, kdy ekonomice regionu dominovalo pouze jedno odvětví, které tak svým „stínem“ bránilo růstu firem jiných

oborů. Konkrétně se tedy předpokládá, že celá ekonomická sféra regionu je tak spjata s dominujícím odvětvím, že toto odvětví pohltí veškerý podnikatelský potenciál oblasti a tak znemožní rozvinutí jiných oborů.

Spolupráce centrálních vlád a subjektů regionálního a lokálního rozvoje

propojení *top-down* a *bottom-up* přístupu

Cílem prostředků poskytnutých státem je **vytvoření podmínek pro nastartování podnikatelské aktivity**. Iniciativa ze strany státu spočívá v **poskytnutí dotací** nebo pomoci při rekultivaci a zainvestování pozemků, které byly znehodnoceny průmyslovou činností nebo převedení správy postiženého území pod správu zvláštních rozvojových sdružení. Vyjmutí části území z pravomoci orgánů místní správy je někdy pokládáno za útok na místní demokracii, podle jiných názorů však neoprávněně, neboť se iniciativou centra otevírá prostor k řešení problémů, na které místní orgány nestačily. Nevýhodou je například odčerpání množství investic, které potom chybí v jiných oblastech (nikoliv nutně geografických).

Do budoucna lze podle Robertse (1989) očekávat, že podpora regionálnímu a lokálnímu ekonomickému vývoji bude stále více nahrazovat tradiční („relokační“) regionální politiku, především díky zvýšenému důrazu kladenému na využití místního potenciálu a pro nedostatek mobilních firem, resp. Disponibilního kapitálu

Hodnocení vlivu opatření regionální politiky

V hodnocení reg.politiky rozlišujeme 2 základní přístupy:

-první vychází z analýz makroekonomických ukazatelů (zaměstnanosti, objemu investic).

Větší vliv reg.politiky na reg.ekonomiku. Hodnocení ukazatelů, které reg.pol. ovlivňuje přímo- zaměstnanost, migrace prac.sil, objem investic, lokalizace nových firem).

-druhý je založen na studiu mikroúrovně (studium lokalizačních a investičních rozhodnutí firem).

Hodnocení vlivu reg.pol. na mobilitu pracovních sil a zaměstnanost

Reg.pol. byla v řadě zemí po dlouhá desetiletí orientována na snížení dlouhodobé nezaměstnanosti v problémových regionech. Problémem nezaměstnanosti je její odlišná definice v jednotlivých zemích a výběr vhodného ukazatele. Může nastat situace, kdy zaměstnanost v regionu klesá, i když jsou vytvářena nová prac.místa.

Měřením vlivu reg.podnětů na zaměstnanost se zabývali např Moore a Rhodes, kteří pomocí **shift-share analýzy** odhadovali počet zaměstnaných bez existence reg.pol. Problémem byla extrapolace trendu zaměstnanosti v problémových regionech v období „slabé“ reg.pol. do období „silné“ reg.pol. Později se rozlišovalo mezi firmami, které se do regionu přistěhovali a ostatními firmami. Analýza aplikována jen na původní firmy.

Hodnocení vlivu reg.pol. na lokalizaci firem

Snaha o odrazování firem od rozšiřování produkce v přetížených aglomeracích a naopak zájem vlády o přitáhnutí soukromých investic do zaostávajících regionů. Vliv reg.podnětů je malý, podnikatelé s nimi ve svých kalkulacích nepočítají nebo o nich nevědí. Begg a McDowal dospěli k opačnému závěru- větší firmy, které získaly reg.podporu v minulosti nabízené finanční podněty znají a počítají s nimi.

První přístup- počet nově lokalizovaných firem v daném regionu souvisí s vývojem celostátního objemu investic (tedy s ekonom. situací) a s atraktivitou regionu (tu spoluvytváří i regionální podněty).

Druhý přístup- předpokládá, že počet relokací firem závisí na velikosti regionů, na jejich vzdálenosti a na jejich atraktivitě.

Hodnocení efektivity regionální politiky

Hodnocení přínosů a nákladů regionální politiky dosud není možné zcela (možnost využít cost-benefit analýzy), a to z důvodu nedostatku dat a proto, že při hodnocení RP potřebujeme dlouhodobý pohled, zatímco praktické potřeby si vynucují její časté změny. Rovněž není možné zhodnotit působení jednotlivých nástrojů RP, protože působí vždy ve vzájemné kombinaci.

Důvodem dosavadních zklamání z regionální politiky je počáteční podcenění závažnosti problému. Tím do řešení problému šly jen omezené prostředky, problém se nepodařilo vyřešit a regionální politika zaznamenala neúspěch.

Názor PROTI regionální politice – vhodná makroekonomická, příp. sektorová politika dosáhne efektivního řešení regionálních problémů.

X

Názor PRO regionální politiku – národní politika zanedbává lokální problémy.

REGIONÁLNÍ OPATŘENÍ NABÍZENÁ FIRMÁM

- nástroje, jimiž se vlády snaží ovlivnit rozhodování firem – jsou to především:
 - a) poskytování finančních podnětů firmám v zaostávajících regionech
 - dotaci výhodných půjček, daňových úlev, výhodných odpisů, výjimečně i dotace na nákladní dopravu
 - b) administrativní opatření
 - zákaz expanze v činnosti v přetížených aglomeracích, zvláštní zdanění vstupů či produkce, přemístění státních firem či institucí

administrativní opatření

▪ **výhody**

- nízká cena
- poměrně velký vliv na rozhodování firem a jejich flexibilita
- nutnost kontaktu podnikatelů s vládními úředníky

▪ **nevýhody**

- možnost odrazení podnikatelů od rozšíření své činnosti nebo možnost realizace jejich záměrů v zahraničí (v praxi spíše výjimečně)
- podmiňující představa o velkoměstských aglomeracích jako generátorech inovací a téměř nevyčerpatelných zdrojů podnikatelské aktivity

▪ **zásadním problémem**

- posouzení, kterých odvětví se AO budou týkat
- posuzování může být založeno na posouzení jejich významu pro regionální rozvoj
 - ... ta odvětví, co vytvářejí nejvíce prac.příležitostí
 - ... snížení zranitelnosti v odvětví
 - ... snížení nezaměstnanosti je krátkodobý cíl
- jiný problém je rozhodnutí o tom, zda pro regionální pomoc budou oprávněny všechny firmy příslušného odvětví nebo jen firmy do (případně od) určité velikosti
- hlavními výhodami regionálních podnětů je úspora finančních prostředků a možnost přizpůsobení podle konkrétních podmínek
- z hlediska podnikatelů je výhodnější pomoc poskytovaná automaticky a podle co nejstabilnějších pravidel

- obecně platí, že regionální pomoc malým firmám by měla být poskytována převážně automaticky, neboť malé firmy nemají dostatek informací o všech nabízených podnětech ani čas na několikaměsíční individuální posuzování jejich záměrů
- projekty velkých firem je nutné posuzovat jednotlivě už z důvodu výše částek, o které se zpravidla jedná

- nezbytnost dobré koordinace mezi všemi úrovněmi a institucemi, které se regionální politikou zabývají